

TÜRK

2021, Yıl/Year: 9, Sayı/Issue: 27, ISSN: 2147-8872

TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / Date of Received: 06.11.2021

Kabul Tarihi / Date of Accepted: 25.11.2021

Sayfa / Page: 21-26

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / Writer:

 Prof. Dr. Sadettin Özçelik

Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
Eğitimi Anabilim Dalı
sozcelik@dicle.edu.tr

DEDE KORKUT'UN GÜNBED YAZMASINDA

BİR CÜMLENİN SÖYLEYENİ / BİR ATLAMA SORUNU ÜZERİNE

Öz

Dede Korkut yazmalarının sayısı Ankara (2017) ve Günbed (2019) yazmalarının bulunması ile dörde çıkmıştır. Ankara yazması sondan eksik, Günbed yazması ise baştan eksik nüshalardır. Böyle olmasına rağmen Dede Korkut üzerinde yapılacak araştırmalar için bu yeni yazmaların dikkate alınması gerektiği açıktır. Günbed yazması, müstakil bir Oğuzname olması, Kazan Bey'in biyografisi olma özelliği taşımasından dolayı diğer üç yazmadan farklı ve ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Yazıcının Günbed yazmasında birtakım atlama yanlışları yapmış olduğu dikkat çekmektedir. İşte bu makalede, yapılmış olan metin yayınlarında şimdiye kadar üzerinde durulmamış olan bir atlama örneği üzerinde durulmakta ve bir tamir teklifi yapılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Dede Korkut yazmaları, Günbed yazması, atlama örnekleri ve bir tamir teklifi.

ON THE SAYING OF A SENTENCE / THE PROBLEM OF JUMPING IN DEDE KORKUT'S GÜNBED MANUSCRIPT

Abstract

The number of Dede Korkut manuscripts increased to four with the discovery of Ankara (2017) and Günbed (2019) manuscripts. The Ankara manuscript is missing from the end, and the Günbed manuscript is incomplete from the

beginning. Despite this, it is clear that these new manuscripts should be taken into account for research on Dede Korkut. The Günbed manuscript has a different and privileged place than the other three manuscripts, as it is a separate Oğuzname and is the biography of Kazan Bey. It is noteworthy that the writer made some skipping mistakes in the Günbed manuscript. Here in this article, an example of an omission that has not been addressed in the text publications has been focused on and a repair proposal is made.

Key words: Dede Korkut manuscripts, Günbed manuscript, jump samples and a repair quote.

Giriş

Tarihsel metin okumalarında sorun teşkil eden ses, kelime ve cümlelerin belirlenmesi metnin anlaşılması için ayrı ayrı önem arz eden konulardır. Bu nedenle de tarihsel metin okuma işi, her aşamada bir kuyumcu titizliği gerektirir. Metin üzerinde yapacağınız okuma teklifi, çok yönlü dikkat isteyen bir faaliyettir. Metinle ilgili okuma teklifi; fonetik, yapısal, anlamsal ve bağlamsal boyutlarda metne uygunluğu tartışılmaz özellikte olmak zorundadır. Buna göre yapacağınız okuma teklifinin burada sayılmış olan konularla ilişkisi ve uygunluğu, her aşamada kontrolü elden bırakmadan yapılmak zorundadır. Yani hem yapılan teklife odaklanmak hem de teklifle ilgili olabilecek farklı farklı konuları ve ayrıntıları dikkate alıp belirli bir sıraya koyarak yönetmek, atlamamak için sürekli uyanık bulunmanız gerekir.

Metin okumalarında önemli bir başka nokta ise araştırılan metnin yazımı konusundaki istatistiksel verilerdir. Örnek olarak yazıcının yapmış olduğu benzer yazım yanlışlarının istatistiksel veri olarak kullanılmak üzere ortak bir havuzda toplanması, yapılan okumanın ilerlediği aşamalarda metindeki benzer yazım veya okuma sorunlarının çözülmesi konusunda yararlı olabilmektedir. Çünkü özellikle metinle ilgili yapılacak tamir tekliflerini desteklemek; metin içerisinde geçen benzer yanlışlardan, yapılardan, bağlamdan veya başka metinlerde ve sözlüklerde geçen benzer yapıardan hareketle mümkündür. Birbirine benzer gibi görünen sorunların veya ortak havuzda topladığınız şekillerin farklı yönlerini görme imkânı elde ettiğiniz için mevcut sorunların çözümünde daha isabetli sonuçlar elde etmeniz mümkün olmaktadır. Bunun için metindeki benzer yanlışları toplayıp bir araya getirmek, benzer yapılar konusunda metnin söz varlığını gösteren bir dizin hazırlamak veya hazırlanmış olan bir dizinden yararlanmak ve metni sık okuyup bağlam konusunu iyice pekiştirmek gerekir.

Bu noktada Günbed yazmasında en sık görülen yazım yanlışlarının başında atlama örneklerinin gelmiş olduğunu belirtmek, tamir teklifinin desteklenmesi bakımından yararlı olacaktır. Günbed müstensihi, yazmada şu kelime veya ibareleri atlayıp yazmadığını fark etmiş ve yazılması gereken yere işaret koyarak yazı çerçevesinin dışına, sağ veya sol tarafa yazmıştır: *gazi* (G3.2),¹ *el içigi* (G4.8), *dayısı* (G26.14), *sur cidalar* (G37.9), *Kaytakun* (G50.10), *başlı* (G53.9).

¹ G: Günbed; sayfa numaraları, (Özçelik 2021)'e göre verilmiştir.

Müstensihin Günbed yazmasında fark etmemiş olduğu atlama örnekleri ise aşağıdaki tabloda ayrı ayrı içerisinde gösterilenlerdir:²

Yer	Örnek	Yer	Örnek
G1.9	[pādişah]	G42.13	[Dedem]
G6.9	devlet[li]	G43.9	[baş]
G8.5	gür mēşe[nün] kollarında...	G45.6	[sin]de
G8.10	[yok]	G47.8	[Kādir Allāh]
G13.4	şeşper[ler]	G49.1, 2, 3, 4	[yağı]
G15.7	[salur]	G49.5	[yağı geldi]
G25.9	ala baydak[lu sur] cidalar	G53.3	[bir neste]
G35.6	[şehri]	G60.10	[dēdi]
G35.13-14	[Ak] koyın çıkduğı Taliş [ēli]		

Bir Cümlelin Söyleyeni / Bir Atlama ile İlgili Tamir Teklifi

Şimdi Dede Korkut'un Günbed yazması metni üzerine hazırlanmış ve künyeleri *Kaynaklarda* verilmiş olan okumalarda üzerinde durulamamış ve metinde yazılmış olduğu şekliyle okunmuş olan kısımdaki bir eksiklik / bir atlama örneği üzerinde durmak ve yukarıdaki örnekler ışığında bağlamdan da yararlanarak bir tamir teklifi sunmak istiyoruz. Yaptığımız tamir teklifi, aynı zamanda metinde “*Eger Ğazan ejdehā olubdur ne kovm tanur ne kardaş tanur.*” (G59.14) şeklinde geçen cümlelin kime ait olduğunu veya kim(ler) tarafından söylenmiş olduğunu / olabileceğini de açıklığa kavuşturmuş olmaktadır.

Kazan Bey, yedi başlı ejderhayı öldürdükten sonra Lele Kılbaş aracılığıyla seçkin ustalar getirtip ejderhanın derisini yüzdürür ve kendisine ejderha derisinden bir zırh ejderhanın yedi başının derisinden bir başlık diktirir. Kazan Bey, ayrıca yayına kılıf, oklarına sadak, kılıcına kın, altı kanatlı güzü ile mızrağına kap, atına örtü ve otağına yelken diktirir. Bu hazırlıkları yapan Kazan, daha sonra ejderha derisinden diktirdiği zırhı bürünür, başlığı başına geçirir ve Bayındır Han'a gitmek üzere yola çıkar. Bayındır Han'a, Kazan Bey'in ejderha olup Oğuz'a doğru yola çıktığı haber verilir. Bu olayın devamı metinde şu cümlelerle anlatılmaktadır:

Sağdan soldan söze geldiler ki:

“Ğazan ādemiken biz uhdesinden çıkmazduk,

imdi ki ejdehā olubdur bizi hamı utar.

Bir tepeye çıkalum, anı tir-bārān ēdelüm.” (G59.8-11, Özçelik 2021)

Yukarıda da görüldüğü gibi metnin bu kısmında Kazan'ın ejderha olup gelmekte olduğunu haber alan Oğuz beyleri, Kazan'ın üstesinden insan iken gelemediklerini, ejderha olmuş ise Kazan'ın kendilerini yutacağını; bu nedenle bir tepeye çıkıp Kazan'ı ok yağmuruna tutup öldürmeyi teklif ederler. Metnin devamında ise yapılan bu teklif üzerine Bayındır Han'ın söz aldığı ve şunları söylediği görülüyor:

² Günbed yazması üzerine henüz yayımlanmış olan kitapta (Özçelik 2021) bu listede gösterilmiş olan atlama örneklerinin bir kısmı için tamir teklifleri yazılmış, bir kısmı için de dipnotlarda açıklama verilmiştir.

Bayındır Pâdişâh söze geldi dèdi:

“Menüm vekilüm Ğazan er igiddür,
yèg igiddür belki bir ejdehāya rast geldi ola,
öldürdi ola, ejdehānun donıma girdi ola.”

Eger Ğazan ejdehā olubdur ne kovm tanur ne kardaş tanur.” (G59.11-14, Özçelik 2021)

Metinde de görüldüğü gibi Bayındır Han, bu söze cevap olarak vekili Kazan’ın mert bir yiğit olduğunu, muhtemelen onun bir ejderhaya rastlayıp öldürmüş ve ejderhanın kılığına bürünmüş olması gerektiğini söyler. Bayındır Han’ın bu sözü, kendisinin beylerbeyi ve damadı olan Kazan’a sahip çıktığını ve onu korumak istediğini gösteriyor. Bu söz, aynı zamanda Bayındır Han’ın ejderhanın ölümü ile ilgili olup bitenler hakkında çevresindeki Oğuz beylerinden daha fazla şey bildiğini ve olaylara vakıf olduğunu da yansıtıyor. Ancak Bayındır Han’ın sözlerinin sonunda geçen ve kendisine aitmiş gibi görünen 14. satırdaki “*Eger Ğazan ejdehā olubdur, ne kovm tanur ne kardaş tanur*” cümlesi, önceki cümlelerin bağlamına uymadığından Bayındır Han’a ait olamaz. Bu nedenle cümlenin öncesinde bir atlama örneği ile karşı karşıya olduğumuz açıktır. Olaya böyle baktığımızda söz konusu cümlenin Bayındır Han söz almadan önce konuşmuş ve Kazan’ı oklamayı teklif etmiş olan diğer Oğuz beylerine ait olması gerekiyor. Yani beylerin, Bayındır Han’ın sözlerine rağmen Kazan hakkındaki fikirlerinde ısrarcı oldukları anlaşılıyor. Buna göre yukarıdaki metnin başında ozanın kullanmış olduğu “*Sağdan soldan söze geldiler ki*” ibaresinin yönlendirmesiyle metnin bu kısmında geçen “*Eger Ğazan ejdehā olubdur, ne kovm tanur ne kardaş tanur*” cümlesinden önce bağlama uygun olarak ve anlatıcı ozanın ağzından söylenmiş olan [Ğene söze geldiler ki] şeklindeki bir ibarenin bulunması, gayet uygun olacaktır. Nitekim olayın / metnin devamında Kazan hakkındaki fikirlerinde ısrarcı oldukları anlaşılan Oğuz beylerinin bu sözü üzerine Kazan Bey’in kardeşi Kara Göne’nin oğlu olan Kara Budak, Bayındır Han’dan, amcası Kazan’ın karşısına çıkmak için şu şekilde izin ister:

Kara Budağ dèdi:

“Pâdişahum mana ruhsat vergilen, gèdim Ğazanun karşısına.
Eger ejdehā olubdur evvel meni utsun.” (G60.1-3, Özçelik 2021)

Sonuç

* Tamir teklifine göre metnin bağlamına uygun düşmeyen söz konusu cümlenin Bayındır Han’a değil, çevrede hazır bulunan beylere ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle metnin bu kısmına Oğuznamelerdeki İç Oğuz Dış Oğuz rekabeti açısından bakıldığında şöyle bir yorum yapmak mümkündür: Kazan’ın oklanması teklifine Bayındır Han ile Kazan Bey’in yeğeni Kara Budak karşı çıktığına göre Kazan’ı ok yağmuruna tutup öldürmeyi teklif edenlerin Dış Oğuz beylerinden olması kuvvetle muhtemeldir.

* Metindeki bu diyalog, bütüncül bir yaklaşımla incelendiğinde yukarıda teklif edilmiş olan tamirle mümkün olmakta ve metin açıklık kazanmaktadır. Söz konusu yukarıdaki açıklamalara ve bağlama göre metnin okunuşu ve tamiri şu şekilde olmalıdır:

Sağdan soldan söze geldiler ki:

“Ğazan ādemiken biz uhdesinden çıkmazduk,

imdi ki ejdehā olubdur bizi hamı utar.
 Bir tepeye çikalum, anı tir-bārān edelüm.”
 Bayındır Pādişāh söze geldi dēdi:
 “Menüm vekilüm Ğazan er igiddür,
 yēg igiddür belki bir ejdehāya rast geldi ola,
 öldürdi ola, ejdehānun donına girdi ola.”

[Gene söze geldiler ki]:

“Eger Ğazan ejdehā olubdur ne kovm tanur ne kardaş tanur.”

Kara Budağ dēdi:

“Pādişahum mana ruhsat vergilen, gēdim Ğazanun karşısına.

Eger ejdehā olubdur evvel meni utsun.” (G59.8-60.3, Özçelik 2021)

Özet olarak, yukarıda yapılmış olan açıklamalar ve teklif edilen tamire göre metnin bu kısmında geçen olayların sırası şöyledir:

1. Ejderhayı öldürmesini çekemeyenler tarafından Kazan'ın ejderha olduğu yolundaki asılsız bir iddia ortaya atılır ve bu haber Bayındır Han'ın meclisine iletilir.
2. Oğuz beyleri, hakkında çıkarılmış olan asılsız söylentiye dayanarak Kazan'ın ok yağmuruna tutulup öldürülmesini teklif eder.
3. Bayındır Han, Kazan'ın bir ejderhaya rastlamış ve onun kılığına bürünmüş olması gerektiğini söyleyerek Kazan'ı savunur.
4. Oğuz beyleri, Kazan'ın oklanması gerektiği konusundaki düşüncelerini sürdürerek ısrarcı olur.
5. Kazan Bey'in yeğeni Kara Göne, Bayındır Han'dan izin alarak Kazan'ın karşısına bizzat çıkmak ister ve Kazan, “Eğer ejderha olmuşsa önce beni yutsun” der. Kazan'ın karşısına çıkan Kara Budak, bu davranışıyla fitnenin önünü almış ve amcasını korumuş olur.

Kaynaklar

- Asker, Ramiz (2019), *Kitabi-Dədə Qorqud'un Üçüncü Əlyazması*, TÜRKSOY kitabxanası seriyası: 38, Elm və Təhsil, s. 154, Bakı.
- Azmun, Yusuf (2019), *Dede Korkut'un Üçüncü Elyazması Soylamalar ve İki Yeni Boy İle Türkmen Sahra Nüshası Metin - Çeviri - Sözlük - Tıpkıbasım*, Kutlu Yayınevi, İstanbul.
- Ekici, Metin (2019b), *Dede Korkut Kitabı Türkistan / Türkmen Sahra Nüshası Soylamalar ve 13. Boy - Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Guliyev, N. Bayram (2020), *Kitabi Dədəm Gorgud və Onun Türkmən Səhra Nüshəsi (transliteratsiya, fotofaksimile, qəyd və şərhlər)*, Ankara, 136 s.
- Hacıyev, Asif (2019), “Türkmen Kitabı: Okunuş ve Şerhler”, *Dede Korkud*, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Folklor İnstitutu, 2019/4, s. 3-60.
- Özçelik, Sadettin (2016/I), *Dede Korkut -Dresden Nüshası- Giriş, Notlar*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

- Özçelik, Sadettin (2016/II), *Dede Korkut -Dresden Nüshası- Metin, Dizin*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Özçelik, Sadettin (2021a), *Dede Korkut -Günbed Yazması- Kazan Bey Oğuznamesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Rafraf, İbrahim (2020), *Yağsa Yağmur Daşsa Çaylar (Dədə Qorqud Ədəbiyyat Araşdırmaları) Türkmən Səhra Kitabı*, Tahrən.
- Serrafi, Alırıza vd. (2019-2020), *Dedem Gorgudun Türkmən Səhra Kitabı (Latin Grafikasında Ohunuş)*, *Ozan Sosyo-kültürel aylık dergi*, C.1, S. 3-5 (Kasım 2019, Aralık 2019 ve Ocak 2020), s. 1-334, Tahrən.